

ШКІЛЬНІ ЗАКАЗНИКИ ЯК ОДНА З ІННОВАЦІЙНИХ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИХ ФОРМ УЧНІВ

Шулдик В.І., Гензьора Т.М.

Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини

На сучасному етапі розвитку суспільства екологічна проблема розглядається як гостро соціальна. Ядерна війна та екологічна катастрофа – дві глобальні проблеми, які можуть привести людство до загибелі. Тому боротьба за мир пов'язана з боротьбою за збереження природи Землі. Важливим на сучасному етапі є ставлення людей до природи. Особливе місце в системі виховання та освіти школярів займає практична природоохоронна діяльність. На уроках біології, географії тощо закладаються основи економічної освіти, які допомагатимуть у розв'язанні цих проблем. Починаючи з молодших класів і поступово розширюючи й поглиблюючи знання школярів про природне середовище, у процесі навчання на уроках, факультативних заняттях, у всіх формах позакласної та позашкільної роботи, їх підводять до того, що природа – це середовище життя, джерело матеріального і духовного багатства життєвих ресурсів людства. Потребам сучасності відповідають активні нетрадиційні форми і методи навчання.

Одним із перспективних спрямувань природоохоронної діяльності є створення шкільних заказників. *Шкільні заказники* – це ділянки природи, які тимчасово або завжди виключаються з господарської діяльності для збереження, відновлення і покращення природних комплексів або окремих об'єктів природи в інтересах господарства і місцевого населення, для використання їх як матеріальної бази викладання біології, географії і підготовки учнів до раціонального природокористування.

Для заказника підбираються ділянки типового природного ландшафту тієї місцевості, де розміщена школа. Можуть бути дерево-кущові, степові, ярові, болотні угруповання невеликої водойми, ділянки гирл річки або берега озера, а також рідкісні за красою та значенням ділянки, які потрібно зберегти як пам'ятники природи.

Вибір природного об'єкта для заказника – відповідальна справа. Краще за все якщо заповідна ділянка буде знаходитись не більш як за 2-3 км від школи. Більша віддаленість цієї території буде викликати додаткові труднощі щодо систематичного догляду за рослинами й тваринами, спостережень за ними, ускладнить їх охорону.

Оптимальною для шкільного заказника є площа від 2-3 до 20-30 га; у цілому площа визначається наявністю природного об'єкта, його цінністю і розміщенням. В умовах міста його площа може становити до одного гектара.

Розмову про створення шкільного заказника доцільно вести з учнями, оскільки саме їм доведеться працювати тут і нести відповідальність за стан та охорону заказника. Роз'яснювальну роботу варто проводити на уроках, класних зборах, у бесідах.

Проект шкільного заказника, після його обговорення з учнями, погоджується з адміністрацією господарства, на території якого він створюється, укладається договір, згідно з яким обидві сторони (адміністрація господарства та адміністрація школи) беруть на себе певні обов'язки щодо змісту та охорони заповідної території. Після підписання договору дирекція спілки і школа звертаються з письмовим зверненням до сільської ради з проханням прийняти рішення щодо організації шкільного заказника. Проект виконується в трьох екземплярах, один із яких залишається в школі, другий прикладається до документації, яка передається адміністрації господарства, третій передається районній або сільській Раді народних депутатів. Біля території, яка буде охоронятися, встановлюється знак, що визначає межі заказника. Межі можна обгородити дротом або зробити глибоку борозну.

Робота школярів у заказнику передбачає їх підготовленість до раціонального природокористування. Це поняття включає орієнтацію учнівської молоді на природу майбутнього, в якій людина буде господарювати на основі знання законів біології та екології.

Необхідно, щоб кожний учень зробив посильний внесок у роботу зі створення заказника. Бажано провести суботники, недільники, трудові десанти. За окремими ділянками у заказнику доцільно закріпити зразкові класи чи групи учнів.

Вигляд майбутнього заказника визначається конкретними умовами регіону. Треба, щоб заповідна територія якнайповніше відображала природу місцевості, а також була зоною розмноження деяких видів рослин і тварин з метою збагачення навколишнього середовища. Згідно з існуючим законодавством, необхідно виокремлювати групи заказників: лісові, ботанічні, загальнозоологічні, орнітологічні, ентомологічні, іхтіологічні, гідрологічні, геологічні.

Лісові заказники. Організуються в будь-якій місцевості за наявності в ній дерево-кущових природних і штучних насаджень. У лісовій і лісостеповій зонах найбільш сприятливими є ділянки ландшафту з нерівним рельєфом. Вони характеризуються наявністю різноманітних рослин і більш різкою зміною рослинних угруповань. У міських умовах заказник може бути створений для збереження ділянок дерево-кущових рослин природного або штучного походження.

Степові заказники створюються з метою збереження і відновлення рідкісних (зникаючих) рядів рослин і тварин. У зоні степу важко знайти значні за площею ділянки, а тому мінімальна площа заказника може дорівнювати 1 га. Створення заказника дозволяє зберегти велику кількість видів трав'яних рослин в одному місці. Під охорону беруть у першу чергу ті рослини, яким загрожує зникнення.

Водні заказники організуються для охорони нерестилищ на озерах, річках та в інших водоймах. Найбільш вдалими є протоки річок, а також окремі ділянки невеликих річок зі спокійною течією і багатою водною рослинністю вздовж берега. Такі місця є вибраними для нересту риб і

перебування мальків. Заказник можна створювати на великому озері, включивши в нього вузьку прибережну смугу води берега.